

Pietro Andrea Mattioli 1501-1578 : u příležitosti 500. výročí narození = in occasione del V centenario della nascita / Miroslava Hejnová. – Praha : Národní knihovna ČR ; Istituto Italiano di Cultura di Praga, 2001. – 59 s., [10] s. obr. příl. : il., portréty, faksim.

Dne 13. 3. 1501 se narodil jeden z nejvýznamnějších botaniků a lékařů raného novověku Pietro Andrea Mattioli. Tomuto významnému výročí evropských kulturních dějin věnovala Národní knihovna v Praze vzpomínkovou výstavu, která byla zahájena v Zrcadlové kapli pražského Klementina dne 8. 11. 2001. Při její příležitosti vznikla i publikace Miroslavy Hejnové, vedoucí oddělení rukopisů a starých tisků Národní knihovny ČR, o životě a díle tohoto humanisty, vědce pozdní renesance a manýrismu, která sloužila nejen jako průvodce po výstavě, ale vydobyla si postavení odborné, v tomto směru nezastupitelné, publikace.

Po krátkém úvodu V. Balíka, ředitele Národní knihovny, a A. Trezzi, ředitelky Italského kulturního institutu v Praze, který byl spoluorganizátorem výstavy, nás autorka uvádí do problematiky informacemi o českých renesančních herbářích, z nichž právě Mattioliho herbář dosáhl největší kvality a stal se nejznámějším. Potom se Hejnová znovu vrací k Mattioliho životu, který v úvodních pasážích líčí chronologicky. Po narození v rodině lékaře v Sieně a dětství v Benátkách začal studovat medicínu v Padově a se svým učitelem chirurgem Caravitou navštívil i další univerzity, např. v Římě. Z Říma nakonec utekl ještě před jeho strašným vyplněním „sacco di Roma“ roku 1527. Dále se autorka věnuje vědecké a botanické činnosti Mattioliho v Tridentu, kde působil jako lékař zdejšího biskupa, a v Gorici, kam byl povolán ve čtyřicátých letech 16. století. Zde vlastně získal svoji proslulost botanikou především italským překladem díla *De materia medica* antického učence Dioskúrida (Dioskorida), římského lékaře řeckého původu z 1. stol. n. l.

Do Čech se Mattioli dostal v roce 1555 ve službách arciknížete Ferdinanda Tyrolského, který byl v letech 1547–1566 českým místodržícím. Vedle Prahy pobýval např. i na zámku v Březnici a především se snažil prosadit i v oblasti vydávání svých děl. Za tímto účelem se spojil s významnými pražskými knihtiskaři, zejména s Jiřím Melantrichem z Aventýna, u něhož v roce 1562 vydal svůj herbář poprvé. Herbáře ovšem vycházely též latinsky a německy. Mattioli spolupracoval i s jinými českými a středoevropskými vědci, zejména lékaři, kteří tehdy působili v Praze, stejně jako s různými zahraničními učiteli, kteří mu z cizích zemí posílali vzorky rostlin. Prahu a Čechy opustil Mattioli v roce 1570. Odešel do Tyrolska, kde setrval stále v habsburských službách. Zde se též potřetí oženil a měl ještě tři děti. Zemřel v roce 1578 v Tridentu, kde se při cestě do Říma nakazil morem.

V dalších kapitolách se autorka věnuje především Mattioliho vědeckému dílu. Můžeme se zde např. dočíst o výzkumu v oblasti syfilidy, kterému slavný lékař a botanik věnoval své počáteční dílo. Poměrně dosti místa je věnováno

Mattioliho překladu textu antického lékaře Pedacia Dioskúrida z Anazarby *De materia medica* nejprve do italštiny a pak ještě do latiny. Spis obsahoval velké množství informací o rostlinách a tak podnítil překladatelův zájem o tuto oblast. Mattioli Dioskúridovo dílo neustále doplňoval o nové poznatky, vydával k němu komentáře a překládal ho i do dalších jazyků. Kromě toho pracoval i na svých vlastních herbářích, které, jak autorka dále uvádí, vyšly spolu s jeho dalšími díly v Praze. Dále se připomíná především *Herbář, jinak bylinář*, vydaný v roce 1562, jehož překlad do češtiny byl dílem lékaře Tadeáše Hájka z Hájku (1525?–1600). Pozornost je věnována i Mattioliho latinské knize o moru *De peste liber*, kterou vydal Melantrich v roce 1564. Dále se autorka věnuje latinským dílům, které Mattioli vydal za svého života mimo území Čech, a spisům, které vyšly po jeho smrti (1578) v Praze. Nejdůležitějším z nich bylo druhé české vydání *Herbáře aneb bylináře* u Daniela Adama z Veleslavína (1546–1599), které upravil a podle německého vydání z Frankfurtu z roku 1586 doplnil profesor pražské univerzity, lékař Adam Hubert z Riesenpachu (1564–1613). To vyšlo v Praze v roce 1596. Závěrem se věnovala autorka hranici mezi vědou a pověrou v herbáři a jeho každodennímu využití v průběhu staletí.

Nevelká, ale velmi zajímavá publikace, doplněná pouze poznámkovým aparátem, je provázena zajímavými ilustracemi v textu i v přílohách, což spolu s uceleným pojednáním autorky Miroslavy Hejnové dokazuje, že kniha s instalací výstavy, při jejíž příležitosti byla vydána a která proběhla již v roce 2001, tvoří pouze jakýsi volný svazek a je vlastně

samostatným celkem, který o zkoumaném problému přináší značné množství ucelených informací a svou aktuálností pochopitelně daleko přesahuje rámec výstavního katalogu. Domnívám se, jak můžeme vidět i ze zkušeností jiných celostátních i regionálních institucí (např. Národní galerie v Praze nebo Muzeum umění v Benešově apod.), že tato forma přispívá k daleko většímu prohloubení znalostí i k zapamatování událostí, než kdybychom je prezentovali pouze výstavní formou.

Václav Bartůšek

